

AKTUAR MOLIYA VA BUXGALTERIYA HISOBI ILMIY JURNALI

Vol. 4 Issue 10 | pp. 160-165 | ISSN: 2181-1865

Available online <https://finance.tsue.uz/index.php/afa>

O'ZBEKISTONDA LOGISTIKA BOSHQARUVINI TAKOMILLASHTIRISH

Nodirjon Ochilov

Navoiy davlat konchilik va texnologiyalar universiteti assistenti

Bazarova Sevinch

Navoiy davlat konchilik va texnologiyalar universiteti talabasi

Annotatsiya: Transport-logistika tizimining hozirgi holatini o'rganish. Tizimli muammolar va xavflarning xususiyatlari. Transport-logistika tizimlarining faoliyatida xorijiy tajribaning xususiyatlari, risklarni boshqarish asosida selektiv nazoratdan foydalanish.

Kalit so'zlar: logistika, transport-logistika tizimi, iqtisodiy rivojlanish, eksport salohiyati, raqobatbardoshlik.

Mavzuning dolzarbligi: Bugungi kunda dunyoda transport vositalarining yuklangan va bo'sh masofasini kamaytirish masalasi turibdi. Yuk tashish hajmini oshirish, shuningdek, Xitoy-Qirg'iziston-O'zbekiston temir yo'l yo'nalishini amalga oshirish va yangi transport yo'laklarini ishga tushirish bilan bir qatorda, respublika logistika ob'ektlarini zudlik bilan rivojlantirish bo'yicha vazifalarni qo'yadi. Tranzit yuk tashish darajasini oshirish transport-logistika ob'ektlarining o'tkazish qobiliyatini oshirish orqali muammolarni hal qilishni ham taqozo etadi. Turli xil yuklarni yetkazib berish muddatlarini minimallashtirish transport jarayonlari texnologiyasini optimallashtirish va logistika ob'ektlarining holatini yaxshilash orqali amalga oshirilishi mumkin. Ushbu jarayonni rivojlantirishning asosiy ulushi logistika infratuzilmasi tizimini shakllantirish bo'lib, u global transport tizimiga integratsiyalashuvning asosiy omili sifatida qaralishi kerak.

Dunyoda mavjud logistika ob'ektlarining aksariyati yirik shaharlar va metropoliyalarda to'plangan, ya'ni. aholisi ko'p bo'lgan shaharlarda, bu logistika ob'ektlarining notekis taqsimlanishiga olib keldi. Bugungi kunda yuk tashishning o'sishini cheklovchi omil logistika ob'ektlarining sust rivojlanishi hisoblanadi. Shuningdek, logistika ob'ektlarida qo'shimcha xizmatlarga bo'lgan talabning barqaror o'sib borayotganini ta'kidlash kerak. Ushbu qo'shimcha xizmatlarga transport paketini shakllantirish/demontaj qilish, qadoqlash, tovarlarni tanlash va yig'ish, shuningdek, tovarlarni iste'molchilar eshigigacha etkazib berish kiradi.

Respublikada bugungi kunda bir nechta mavjud transport-logistika ob'ektlari logistika tamoyillarining zamonaviy talablariga javob beradi. Asosan, bunday transport-logistika ob'ektlariga eksport-import yuklariga yo'naltirilgan ixtisoslashtirilgan konteyner terminallari kiradi. 2017-2021-yillarda O'zbekiston Respublikasini yanada rivojlantirish

bo'yicha Harakatlar strategiyasida "...transport-logistika infratuzilmasini rivojlantirish, ... yo'l-transport infratuzilmasini modernizatsiya qilish, ... yo'l-transport infratuzilmasini yanada rivojlantirish, ... qishloq xo'jaligi mahsulotlarini saqlash, tashish va sotish infratuzilmasini yanada kengaytirish..."¹. Ijtimoiy-iqtisodiy bahoga qarab logistika ob'ektlarini joylashtirishni oqilona izlash bo'yicha vazifalarni amalga oshirish ustuvor vazifalardan biridir.

Tadqiqotning maqsadi - logistika ob'ektlarini joylashtirishni baholash bilan ilmiy va amaliy tavsiyalarni ishlab chiqish. Ushbu maqsadga erishish uchun quyidagi vazifalar belgilandi:

- O'zbekistonda transport xizmatlarini rivojlantirish tendentsiyalarini tahlil qilish;
- logistika ob'ektlarining hozirgi holati va oqilona joylashtirish masalalarini o'rganish;
- O'zbekiston Respublikasi misolida ob'ektlarni joylashtirishni logistika tahlili;
- O'zbekistonda logistika ob'ektlarini joylashtirishni iqtisodiy baholash usulini ishlab chiqish;
- taklif etilayotgan yechimlarning iqtisodiy samaradorligini asoslash.

Tadqiqot ob'ekti logistika ob'ektlarini joylashtirishga qaratilgan faoliyatdir.

Tadqiqot predmeti - O'zbekiston Respublikasida logistika ob'ektlarining joylashishini baholashda vujudga keladigan tashkiliy-iqtisodiy munosabatlar.

Tadqiqot usullari. Tadqiqot jarayonida og'irlik markazi usullari, yo'naltirilgan qidiruv, analitik ierarxiya, transport oqimini boshqarish nazariyasi, shuningdek, transport logistikasi nazariyasi qo'llanildi.

Tadqiqotning ilmiy yangiligi quyidagilardan iborat:

- logistika ob'ektlarini joylashtirishga ta'sir qiluvchi omillar guruhlangan va tasniflangan;
- transport tizimining har bir tarkibiy bo'linmasi va xodimi uchun aniq texnologiyani yaratish, moddiy-texnik ta'minotni tashkil etish va boshqarish bo'yicha tashkiliy chora-tadbirlar kompleksi ishlab chiqildi;
- zarur moddiy-texnika ta'minoti ob'ektlarini joylashtirishni aniqlash bo'yicha ilmiy-amaliy tavsiyalar majmuasi ishlab chiqildi.

Asosiy qism.

Transport-logistika tizimining hozirgi holati. Har yili jamiyatda iqtisodiyotning mutanosib va jadal rivojlanishida transport kommunikatsiyalarining ahamiyati ortib borayotganini anglash kuchayib bormoqda. Ularni rivojlantirish va aholi bandligini ta'minlash, sog'liqni saqlash tizimini rivojlantirish, ta'lim, sport, turizm va mamlakatimizda ijtimoiy-iqtisodiy o'zgarishlarning boshqa ustuvor yo'nalishlari o'rtasidagi bog'liqlik tobora ortib bormoqda. Aholining o'sib borayotgan transport harakatchanligi uning ortib borayotgan harakatchanligini tavsiflaydi, bu mamlakatda shakllanayotgan fuqarolik jamiyatiga xos bo'lgan yangi tsivilizatsiyaviy hayot tarzining timsollaridan biriga aylanadi.

¹ Mirziyoyev Sh.M. Biz birgalikda erkin va obod demokratik davlat – O'zbekistonni quramiz. Toshkent, "O'zbekiston ijod uyi" nashriyoti, 2017.- 29 b.

Butun mamlakat bo'ylab transportning barqaror ishlashi iqtisodiy makon birligi, odamlar, tovarlar va xizmatlarning erkin harakatlanishi, raqobat va tadbirkorlik erkinligini rivojlantirish, aholi turmush sharoiti va turmush darajasini yuksaltirish garovidir. yaxlitlik va milliy xavfsizlikni ta'minlash, jahon iqtisodiy makoniga integratsiyalashuv.

Mintaqaviy transport infratuzilmasi o'ziga xos xususiyatlarga ega:

- filiallari yagona tizim sifatida davlat miqyosida faoliyat yuritadi va shu bilan birga uning faoliyati aniq mintaqaviy ahamiyatga egaligi bilan ajralib turadi;
- mintaqadagi hayotning umumiy parametrlariga uning faoliyati natijalarining ustun ta'siri mavjud;
- transport infratuzilmasining mintaqaviy tizimning boshqa tarkibiy qismlari bilan yaqin aloqasi va o'zaro bog'liqligi mavjud.

Mintaqaviy transport-logistika tizimi (MTLT) - bu hududiy tovarlarni taqsimlash tarmog'ining ko'plab o'zaro bog'langan va o'zaro ta'sir qiluvchi elementlari (bo'g'inlari), birlashtirilgan materiallar, ma'lumotlar, xizmatlar va moliyaviy oqimlarni ta'minlash bilan ifodalangan funktsional va qo'llab-quvvatlovchi quyi tizimlar majmuasidan iborat bo'lgan yirik murakkab makrologistika tizimi va tizimda maksimal sinergik samarani olishni ta'minlaydi. Umuman olganda, transport-logistika jarayonining barcha ishtirokchilari o'rtasida o'zaro manfaatli sheriklik munosabatlarini o'rnatish asosida pirovard maqsad – ko'rsatilayotgan xizmatlar miqdori va sifati bo'yicha iste'molchilar talablarini maksimal darajada qondirish yo'lida murosalarga erishiladi.

MTLT ning asosiy tizim tashkil etuvchi elementlari mintaqaning transport tarmog'i tugunlarida joylashgan milliy, mintaqaviy va hududiy multimodal transport-logistika markazlari (MTLC) hisoblanadi.

Tadqiqot natijalarini tahlili va muhokamasi.

O'zbekiston Respublikasini 2030-yilgacha innovatsion rivojlantirish strategiyasi sanoatning yalpi ichki mahsulotdagi ulushini 37 %ga, qayta ishlash sanoatini esa 22 %ga oshirishni nazarda tutadi, bu sanoatning o'rtacha yillik o'sish sur'ati 8,3 %ni tashkil etadi. Bu eksport tuzilmasini diversifikatsiya qilish, undagi xomashyo ulushini kamaytirish va yuqori qo'shimcha qiymatga ega bo'lgan tovarlar ulushini oshirishni ta'minlaydi. Iqtisodiyotning jadal rivojlanayotgani transport sohasiga talablarni oshiradi, bu esa logistika tizimini yaratishni va turli transport turlarida yuklarni tashish tizimini tubdan qayta qurishni talab qiladi.

Mustaqillik yillarida respublikada transportda keng ko'lamli tarkibiy va institutsional islohotlar amalga oshirildi. Transport ob'ektlarini davlat tasarrufidan chiqarish va xususiylashtirish bo'yicha davlat dasturlari bosqichma-bosqich amalga oshirilmoqda, bozor sub'ektlarini bevosita ma'muriy nazoratdan davlat tomonidan tartibga solishga izchil o'tish davom etmoqda. Bugungi kunga kelib, bozor sharoitida transport faoliyatining huquqiy asoslari asosan yaratilgan. O'zbekiston xalqaro integratsiya ishtirokchilaridan biri va jahon iqtisodiy jarayonlarining to'laqonli subyektidir.

Qamchiq dovoni orqali Uchquduq – Nukus, Toshguzar – Boysun – Qumqo'rg'on, Angren – Pap yo'nalishlarida temir yo'l qurilishi bo'yicha eng yirik loyihalar amalga oshirilib, Farg'ona viloyatidan respublikaning markaziy qismiga temir yo'l orqali

to'g'ridan-to'g'ri chiqish imkonini berdi. Markaziy Osiyo mintaqasida birinchi marta Toshkent – Samarqand, Toshkent – Qarshi va Toshkent – Buxoro yo'nalishlarida yuqori tezlikdagi aloqa yo'lga qo'yildi. Toshkent shahrida yangi aeroport qurildi, Nukus, Samarqand, Andijon, Namangan, Farg'ona, Buxoro, Qarshi, Navoiy, Urganch, Termiz shaharlarida xalqaro maqomga ega bo'lgan mavjud aeroportlar kengaytirildi va rekonstruksiya qilindi. Magistral yo'llarning magistral tarmog'i va xalqaro transport yo'laklarining milliy uchastkalari bosqichma-bosqich shakllantirilib, hududlardagi har bir aholi punktiga asfaltlangan yo'llar barpo etilmoqda. O'zbekiston – Xitoy yo'nalishida yangi gaz quvurlari qurilib, mavjud magistral gaz quvurlari rekonstruksiya qilinmoqda.

Iqtisodiyotning jadal o'sish bosqichiga o'tishi, hamkorlik ko'lamining kengayishi va O'zbekistonning jahon hamjamiyatiga tashqi iqtisodiy integratsiyalashuvi yangi transport siyosatini shakllantirish va transport infratuzilmasini har tomonlama rivojlantirish uchun zarur shart-sharoit yaratdi. Biznes globallashtirishning zamonaviy sharoitida mahalliy tovar va xizmatlarning raqobatbardoshligini oshirish maqsadida transport sohasida turli xil transport turlari va davlat-xususiy sheriklik shakllarini integratsiyalashning tubdan yangi yondashuvlari va yechimlarini izlash va mamlakatni yanada jadal va barqaror rivojlantirish, hududlarda hayot sifatini oshirish zarur.

Hududlarni kompleks rivojlantirishda transportning roli, uni rivojlantirish vazifalari va aholi bandligini ta'minlash, hududlar o'rtasidagi madaniy-texnikaviy aloqalarni kengaytirish, sog'liqni saqlash, ta'lim, sport, turizm va mamlakatda ijtimoiy-iqtisodiy o'zgarishlarning boshqa ustuvor yo'nalishlari mustahkamlanmoqda. Aholining o'sib borayotgan harakatchanligi nafaqat fuqarolarning ko'chib o'tishga bo'lgan konstitutsiyaviy huquqini ro'yobga chiqaradi, balki mamlakatda shakllanayotgan fuqarolik jamiyatiga xos bo'lgan iqtisodiyotning yangi holatining ramzlaridan biriga aylanadi.

Davlat transport siyosati transport xizmatlari bozorida raqobat muhitini yaratishning eng samarali yo'nalishlarini belgilaydi hamda xizmatlarning jozibadorligini ta'minlash va transport kompaniyalarining raqobatbardoshligini oshirish uchun zarur shart-sharoitlar va shart-sharoitlarni yaratadi. U hozirda ishlab chiqilayotgan 2030 yilgacha bo'lgan davrda O'zbekiston Respublikasining transport va transport logistikasini rivojlantirish konsepsiyasi yordamida izchil va bosqichma-bosqich amalga oshirilmoqda. transport siyosatini olib borish bo'yicha o'rta muddatli chora-tadbirlar va taktikalar, istiqboldagi transport sohasida davlat faoliyatining asosiy vazifalari, shakllari va mazmuni, transport tizimini rivojlantirish va uni jahon transport kommunikatsiyalariga integratsiyalashuvining eng muhim yo'nalishlari belgilab berilgan. asoslangan. Konsepsiyada mulkchilikning barcha shakllari va transport turlarini rivojlantirishning ustuvor yo'nalishlarini shakllantirishning yagona yondashuv va tamoyillari tizimi belgilab berilgan hamda har bir transport turining o'ziga xos xususiyatlarini hisobga olgan holda ularni amalga oshirishning aniq chora-tadbirlari va mexanizmlari ishlab chiqilgan.

O'zbekiston transport-logistika sanoatining ayrim ko'rsatkichlari:

- yuk tashish hajmi yiliga o'rtacha 15% ga oshadi;
- 2016-yilda uzunligi 2 ming metrdan ortiq bo'lgan tog' dovonidan o'tuvchi o'n to'qqiz kilometrlik tunnelni o'z ichiga olgan 123 kilometrlik Angren-Pop yangi

elektrlashtirilgan temir yo'l liniyasining ochilishi bo'lib o'tdi. Hudud xalqaro tranzit koridoridagi havolaga aylandi;

- 2019-2022-yillarda sanoat infratuzilmasini (avtomobil, temir yo'l, logistika markazlari) rivojlantirish dasturida umumiy qiymati qariyb 15 milliard dollarga teng 195 dan ortiq loyihani amalga oshirish ko'zda tutilgan;

- so'nggi yillarda temir yo'llarning ekspluatatsiya uzunligi 1000 km dan ortiqqa oshdi va 2019 yil boshida jami 4641,9 km ni tashkil etdi;

- respublika avtomobil yo'llari tarmog'ining umumiy uzunligi 42 869 km, shundan 42 299 km qattiq qoplamali umumiy foydalanishdagi avtomobil yo'llari;

- 2019-yil aprel oyida "O'zbekiston havo yo'llari" milliy aviatashuvchisi parki ikkita yangi Boeing-787 Dreamliner bilan to'ldirildi, ular uchun o'zining xizmat ko'rsatish va ta'mirlash bazasi hamda angarlar tayyorlab qo'yilgan;

- 2016 yilda umumiy maydoni 184 000 m² bo'lgan eng yirik zamonaviy "Toshkent" xalqaro logistika markazi ochildi.

Bu respublika transport-logistika sanoati rivojlanishining izchil o'sishi va ijobiy dinamikasini ko'rsatuvchi faktlarning to'liq ro'yxati emas.

"O'ztemiryo'lkonteyner" aksiyadorlik jamiyati hududida yangi transport-logistika markazi quriladi. Uni qurish uchun umumiy maydoni 16 gektar bo'lgan hudud ajratilgan. Konteyner terminali 20 000 m² maydonni egallaydi. Yopiq ombor maydoni - 25 000 m², shu jumladan ma'lum turdagi mahsulotlar uchun 14 000 m². Majmuada omborlarni boshqarishning avtomatlashtirilgan tizimi joriy etiladi. Bundan tashqari, hududda xizmat ko'rsatish markazi, bojxona nazorati va ma'muriyat binolari qurilishi rejalashtirilgan. Markaz temir yo'l vagonlarini saralash, yuklarni ortish va tushirish, saqlash, ro'yxatga olish, markalash bo'yicha xizmatlar ko'rsatadi. Yangi logistika markazi yiliga 3 million tonnagacha yukni qabul qiladi.

Xulosa:

Hozirgi vaqtda savdo va yuk tashishni logistika qo'llab-quvvatlash elementlari paydo bo'lmoqda. Axborot texnologiyalari, transport va transport infratuzilmasidan samarali foydalanish mexanizmini yo'lga qo'yish choralari ko'rilmogda. Shu bilan birga, yuk oqimlarini tashkil etish va boshqarish amaliyotiga logistikaning zamonaviy usullari va texnik vositalarini joriy etish sur'ati hali ham yetarli emas. Agar yaqinda o'zbekistonlik tadbirkorlar uchun faqat tovarlarni yetkazib beruvchidan oluvchiga yetkazib berishni tashkil etish yetarli bo'lgan bo'lsa, hozirda uyma-uy tashish, bojxona rasmiylashtiruv, qadoqlash, tovarlarni qadoqlash, saqlash va boshqa xizmatlar turlarini ko'paytirishga doimiy talab mavjud. Shu munosabat bilan O'zbekiston Respublikasi logistika tarmog'ini institutsional rivojlantirish, sanoat, savdo, axborot, transport, omborxonalar, boshqaruv va logistikaning boshqa turlari sohasida ko'rsatilayotgan xizmatlar sifatini oshirish zarurati tug'iladi.

Foydalanilgan adabiyotlar ro'yxati.

1. Mirziyoyev Sh.M. Birgalikda erkin va obod demokratik davlat – O'zbekistonni quramiz. Toshkent, "O'zbekiston ijod uyi" nashriyoti, 2017.- 29 b.

2. O'zbekiston Respublikasi Prezidentining 2017-yil 7-fevraldagi "O'zbekiston Respublikasini yanada rivojlantirish bo'yicha Harakatlar strategiyasi to'g'risida"gi PF-4947-son Farmoni.

3. O'zbekiston Respublikasi Prezidentining 2019-yil 1-fevraldagi "Transport sohasida davlat boshqaruvi tizimini tubdan takomillashtirish chora-tadbirlari to'g'risida"gi PF-5647-son Farmoni.

4. O'zbekiston Respublikasi Prezidentining 2019-yil 12-apreldagi "O'zbekiston Respublikasi Transport vazirligi huzuridagi Transport va logistikani rivojlantirish muammolarini o'rganish markazi faoliyatini tashkil etish chora-tadbirlari to'g'risida"gi 305-son qarori.

5. Лукинский, В.С. Логистика и управления цепями поставок: учебник и практикум для академического бакалавриата / В.С. Лукинский, В.В. Лукинский, Н.Г. Плетнева. – М.: Издательство Юрайт, 2016. – 359 с.

6. Зорина Т.Г. Логистический рейтинг 2018: Лидеры и аутсайдеры / Т.Г. Зорина, Ю. Трухан // Наука и инновации, 2019. – Т. 2. – № 192.

7. Илесалиев Д.И. Перевозка экспортно-импортных грузов в Республике Узбекистан / Д.И. Илесалиев, Е.К. Коровяковский, О.Б. Маликов // Известия Петербургского университета путей сообщения, 2014. – № 3 (39).

Copyright: © 2024 by the authors. This work is licensed under a Creative Commons Attribution-4.0 International License (CC - BY 4.0)

